
УДК 811.161.2:81'371

Мирослава Баган (м. Київ)

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОГО ЗАПЕРЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано особливості лексико-граматичного вираження заперечення в сучасній українській мові, встановлено його специфіку на тлі граматичного заперечення, виділено семантичні, морфологічні та функціональні різновиди лексем із заперечним значенням.

Ключові слова: *лексема, заперечення, заперечне значення, модально-заперечні слова.*

Утвердження функціонального підходу в мовознавстві посприяло залученню до аналізу всіх можливих способів реалізації того чи того значення. Зросла увага до лексичних виявів категорій із граматичною доміантою. Зокрема, це стосується категорії заперечення. Якщо раніше дослідники лише принагідно відзначали можливість лексично вираженого заперечення [7: 75], то сьогодні його кваліфікують як досить поширений і продуктивний спосіб негації [5: 3-4; 9: 11; 10: 114; 2: 575]. В українському мовознавстві ґрунтовно вивчені поки що заперечні займенники й прислівники, які мають словотвірно зумовлене значення заперечення і беруть участь у творенні заперечних речень [8], а також слова-речення, що в діалозі виступають еквівалентами заперечних висловлень [4; 6]. Комплексний аналіз усіх лексичних одиниць, що можуть експлікувати заперечення, залишається актуальним. Крім того, важливо з'ясувати функціональну специфіку лексико-граматичного заперечення, окреслити його межі в сучасній українській мові.

Об'єктом нашого дослідження є слова, що, не маючи граматичних показників заперечення, виражають його своєю семантикою. Лексеми, у яких заперечне значення передають префікси, кваліфікуємо як особливий вид згорненого граматичного заперечення (пор.:

нещирий ← *хтось не щирий*, *невмійко* ← *хтось чогось не вміє*) і в цій статті до уваги не беремо. Проте оскільки лексичні одиниці реалізують заперечення не ізольовано, а виступаючи певними граматичними компонентами речення, услід за І.Я.Харитоновою, вважаємо їх лексико-граматичними виразниками заперечення [10: 114].

Лексико-граматичні засоби негачії часто називають імпліцитними, мотивуючи це тим, що в них відсутні спеціалізовані форманти із заперечним значенням [5: 3; 9: 5]. Не можемо погодитися з таким суто формальним підходом, оскільки лексичні одиниці безпосередньо передають заперечне значення. Мовець не виводить його подумки, як імпліцитну інформацію, а чітко співвідносить певні лексеми з конкретним заперечним змістом, пор: *Людям **заборонено** курити і розмовляти* (Г. Тютюнник) → *Людям **не можна** курити й розмовляти; У нас є прекрасні вчені, фахівці з різних галузей знань, але чомусь прислухаються не до них, їхні постаті **відсутні** у головному дзеркалі нації* (Л. Костенко) → *Їхніх постатей **немає** в головному дзеркалі нації*. Чітка й послідовна співвіднесеність лексико-граматичного заперечення із граматичним незалежно від ситуації мовлення, на нашу думку, дає підстави вважати його експліцитним, проте специфічним способом вираження заперечення.

Передусім воно не є дискретним й універсальним, як граматичне. Адже лексичні одиниці передають здебільшого не суто заперечення, а заперечення конкретно чогось: заперечення наявності (*зникнути, відсутній, катма*), заперечення тотожності (*відрізнатися, інший, другий, по-новому*), заперечення реальності (*ефемерний, уявний*). Заперечення є лише частиною семантичної структури лексичних одиниць. Отже, з одного боку, лексичні ресурси заперечення спрощують спілкування, оскільки дають змогу комплексно передати певну інформацію із запереченням, з іншого боку, це заперечення функціонально обмежене рамками конкретної змістової структури.

Водночас одиниці лексичного рівня мови відкривають широкі можливості для відображення різних комунікативно-прагматичних особливостей заперечення. Зокрема, вони допомагають реалізувати його м'якше й менш категорично, ніж граматичні негатори, пор: *І тепер мені **байдуже** — є ти чи нема, здоровий чи хворий, у лікарні чи на смітнику* (С. Процюк) — *Тепер мене **не** цікавить — є ти чи нема; Я **втрапив** спокій* (Л. Дереш) — *Я став **неспокійний***. По-друге, поєднання заперечення з конотативними семами деяких лексем уможливорює формування досить експресивних модусів заперечення, за допомогою яких мовець разом із запереченням передає свої емоції чи реалізує певні прагматичні наміри, пор: *З чорнявим постояла б, а рудому — **зась*** (І. Не-чуй-Левицький) — *З чорнявим би постояла, а з рудим **не буду***; — *Узяв, наклеяв клеєм — і **баста!*** (М. Гримич) — *Узяв, наклеяв клеєм — і **більше нічого** робити **не потрібно***. Особливо сприяють модальному вираженню заперечення ті лексеми, заперечне значення яких є переносним, пор.: *липа* — заперечення справжності, *дірка, нуль* — заперечення наявності чогось, *каламуть, пільма* — заперечення зрозумілості, прозорості

чогось, кришка, гаплик, труба, дно — заперечення можливості виходу з ситуації. Напр.: *Враження таке, що того дзеркала взагалі нема. На його місці нуль. Дірка, заткана павутиною. Навіть не дефект головного дзеркала, а його відсутність* (Л. Костенко); *...третьій удар — усі кричать “у-ух!”, просто в риб’яче серце, вона ще трохи потрїпається й затихне, а я: все нітьма дно нуль гаплик нічичирк* (Ю. Андрухович). Отже, лексико-граматичні засоби заперечення порівняно з граматичними є семантично й функціонально специфічнішими, виразнішими.

Крім того, вони дають мовцеві змогу компактно й чітко висловити думку, не переобтяжуючи її великою кількістю негаторів, які здебільшого вже є в найближчому контексті, пор: *Порожні Вікторові очі не знають ні смутку, ні радощів. Вони відмежовані від добра чи зла. Вони ніякі* (С. Процюк); *Ти гадаєш, що мені бракує волі і я не можу бути відважним?* (М. Хвильовий). Спонтанне, емоційне мовлення засвідчує надзвичайно складні в семантичному плані висловлення, що побудовані на багатьох мисленневих актах заперечення. Запобігти громіздкості й однотипності мовлення в цьому випадку можна лише за допомогою використання різних морфологічних і лексичних засобів експлікації заперечення, пор.: *Бо ті тропи [психотропні ліки] більше руйнують, аніж лікують, розумієш ти це, Маріє, чи ні? Заборони йому їх вживати, тоді це, можливо, появиться невеликий шанс на одужання. Інакше — гаплик і кришка!* (С. Процюк). Наведений приклад відображає аж 6 заперечувальних операцій мовця (*Я не знаю, чи ти розумієш + Не давай синові вживати тропи + Тоді буде шанс одужати + Цей шанс не великий + Я в ньому не впевнений + Якщо ти так не зробиш + Син не вилікується*), проте вони зовсім не гнітять своєю кількістю, оскільки висловлені різними способами. Лексико-граматичні засоби забезпечують компактне й водночас різноманітне вираження заперечення в потоці мовлення.

За характером виконання заперечної функції лексичні одиниці неоднорідні. Їх поділяємо на 1) лексеми, що функціонують як вторинні заперечні предикати; 2) лексеми, що передають певний заперечний зміст; 3) модально-заперечні слова, що реалізують ставлення чи волевиявлення на основі заперечення.

Вторинними заперечними предикатами, услід за Н. Д. Арутюновою, називаємо лексеми, які здатні спростовувати істинність попередніх висловлень, “виступаючи відносно них метасудженнями або вторинними предикатами” [2: 575], пор.: *спростовувати, заперечувати, помилятися, вигадувати, брехати, брехня, вигадка, дурниці, нісенітниця* тощо. Функціонуючи як самостійні висловлення або як компоненти синтаксичних конструкцій, вони в будь-якому разі зорієнтовані на спростування раніше висловленої думки, пор: — *Конваліями пахне, — скрушино зітхнула сусідка по купе. — Помиляєтесь, — скупо зауважив Гугля. — То — “Біломорканал”* (Л. Бондарчук); — *Бо тільки той, хто відривався від свого, такою біологічною ненавистю свого ж і ненавидить. — То Ви мені пробачте, але ви вже говорите дурниці, — запалювався*

Ховрашкевич (О. Черногуз); *Ти злякався („неправда! я ж не люблю її — і баста»)* дівочих почуттів і *чкурнув до гір. Ти займаєшся тілобудуванням, щоби втекти від себе („ахінея! тілобудування наближає до себе!»)*... *Ти не маєш друзів, бо у гонитві за культивуванням надлюдини утратив здатність любити тепло („дурниці! всілякі підліткові прив'язаності лише обтяжують»)*... (С. Процюк). Семантико-морфологічний діапазон лексем, які здатні виступати вторинними заперечними предикатами в сучасній українській мові, дуже широкий. Одні з них інтерпретують попереднє судження як свідому неправду (*брехня, брехати, наклеп, містифікація*), інші — як несвідому помилку (*омана, хибно, помилятися*), ще інші — як щось безглузде (*нісенітниця, дурня, маячня*)¹.

Другий різновид заперечної лексики становлять слова, що реалізують певний заперечний зміст у складі синтаксичних одиниць, пор.: **відмовлятися** — «не погоджуватися що-небудь робити» [НТСУМ I: 431], **байдикувати** — “нічого не робити, нічим не займатися”, **байдужий** — “який не звертає уваги на кого-, що-небудь, не виявляє зацікавлення” [НТСУМ I: 80]. Саме завдяки своєму лексичному значенню, яке ґрунтується на запереченні якоїсь ознаки, такі слова відображають частковий акт неґації в загальному значеннєвому комплексі висловлення, пор.: *...один Павло сидів, втупивши очі кудись за Ташань, байдужий до глузливого сміху* (Г. Тютюнник) → *Лише Павло сидів, дивився кудись за Ташань і не веселився; Два зайвих квітки для вас є* (В. Нестайко) → *Два квітки, які нам не потрібні, для вас є*. Заперечна функція таких лексичних одиниць увиразнюється, коли вони потрапляють у позицію реми, пор.: *Останнім часом Тодор Йонович рідко бував вдома. Після розвалу колгоспу і приватизації землі кликали його очолити селянську спілку, але він відмовився* (Г. Тарасюк); *Коментарі тут зайві* (С. Жадан); *Він відчиняє двері квартири — порожньо* (Люко Дашвар)

Найширше заперечення представлене в семантичній структурі дієслів. За характером позначуваної дії, особливостями поведінки її учасників виділяємо такі класи дієслів із заперечним значенням:

- Каузативні дієслова, що виражають свідомий (практичний чи мовленнєвий) вплив на об'єкт для позбавлення його певних можливостей або обмеження їх: *заборонити, перешкодити, заповігати, держати, позбавити, заблокувати, обмежити, ізолювати, гамувати, заважати, стримувати, приборкувати, притлумлювати, придушувати, угамовувати, усувати*.
- Дієслова відсутності, що охоплюють значення зникнення, неіснування, припинення, браку чогось: *бракувати, зникнути, вмерти, виїхати, пропасти, діватися, губитися, розчинитися, занепадати, минати, перестати, припинити, зруйнуватися, покинути, роз-*

¹ Функціональні параметри вторинних заперечних предикатів в українській мові докладно проаналізовано в окремій нашій публікації [3].

летітися, розпадатися, розлучитися (про шлюб), спинитися, стертися, спорожніти, стопоритися, угавати, утихати.

- Дієслова протидії: *опиратися, завадити, протестувати, суперечити, протистояти.*
- Дієслова на позначення поразки, невдачі: *програвати, зіпсувати, завалити (сесію), схибити, вилетіти (зі змагання).*
- Дієслова, що передають неправдиве витлумачення інформації: *помилятися, хибувати, обважувати, обмовляти, оббріхувати, фальшувати, дурити, плутати, приховувати, утаювати, містифікувати, підганяти, перекручувати, лицемірити, криводушити.*
- Дієслова, що виражають ігнорування, небажання, неприйняття: *ігнорувати, пропускати, ухилятися, уникати.*
- Дієслова, що вказують на неспроможність суб'єкта до чіткої, цілеспрямованої діяльності: *розгублюватися, збентежитися, торопіти, вагатися, ніяковіти, стовпіти, ціпеніти, підозрівати, сумніватися.*

Характерно, що ці групи дієслівної лексики із семантикою заперечення загалом збігаються з аналогічними групами дієслів у німецькій мові [5: 9], що свідчить про певну універсальність принципу формування значень за допомогою заперечення в різних мовах. Українська мова вирізняється з-поміж інших наявністю досить великої групи дієслів, що вказують на неспроможність суб'єкта до чіткої, цілеспрямованої діяльності.

У вираженні заперечення друге місце після дієслів посідають слова атрибутивної семантики. Зокрема, прикметники сучасної української мови спеціалізуються на запереченні:

- наявності певної ознаки (*босий, голий, порожній, пустий, сліпий*);
- буття, присутності (*мертвий, відсутній, пропавший, зниклий, загублий*);
- справжності, правдивості (*позірний, уявний, облудний, оманливий, лукавий, хибний, помилковий, удаваний, напускний, дутий* (перен.), *липовий* (перен.), *фіктивний*);
- вартості, значущості (*дешевий, злиденний, копійчаний, марний, даремний, другорядний*);
- схожості, типовості (*відмінний, різний, своєрідний, окремих, особливий, унікальний, екзотичний*);
- окремішності суб'єкта (*звичайний, однаковий, пересічний, посередній, типовий*).

Аналіз семантичної структури прикметників засвідчив високу продуктивність заперечення у формуванні атрибутивних значень. По-перше, впадає в око, що цю мисленеву операцію використовують для визначення прямо протилежних понять, пор.: *повний* "у якому немає вільного місця" [НТСУМ III: 468] і *порожній* «нічим не наповнений» [НТСУМ III: 588], *звичайний* «який нічим не виділяється» [НТСУМ

II: 128] і *особливий* «не такий, як інші, не схожий на інші» [НТСУМ II: 150]. Прийнято вважати, що носієм заперечення є семантично складніший член антонімічної пари [9: 11]. Використання заперечення в тлумаченні протилежних понять можна пояснити, по-перше, неабсолютною протилежністю антонімів, адже «антонім виникає не як просте заперечення семантичних ознак іншого слова» [1: 286]. По-друге, це свідчить про зручність застосування операції заперечення для диференціації ознак.

Характерно, що багатозначні прикметники, пряме значення яких ґрунтується на запереченні, виявляють тенденцію до використання його і в структурі своїх переносних значень, пор.: *вільний* «1. Ніким не гноблений, не поневолюваний... 3. Який не був у рабській, кріпосній і т.ін. залежності... 4. Який не терпить обмежень... 5. Який нічим не обмежується, якому ніхто, ніщо не заважає... 7. Не обмежений певними законами, постановами... 10. Такий, де немає тісноти... 11. Ніким, нічим не зайнятий, не заповнений... 12. Який не містить у собі чогось небажаного, непотрібного... 13. Не затиснутий, не закріплений у чомусь... 15. Який не передає свого руху іншим частинам механізму...» [НТСУМ I: 474-475].

Крім того, деякі прикметники, семантика яких містить заперечення, слугують твірною основою для нових лексичних одиниць, у складі яких вони набувають уже статусу морфологічних виразників заперечення. Наприклад, лексема *пустий*, що означає «нічим не заповнений» [НТСУМ III: 852], передає заперечне значення похідним *пустопаш* «незасіяна, необроблена земля», *пустослів'я* «беззмістовне розумування», *пустоцвіт* «цвіт, який не дає плодів» [НТСУМ III: 854]. До прикметників, що транспонують свої заперечні значення дериватам, належать також *кривий* (пор.: *криводушити*, *кривосвідчити*, *кривословити*, *кривотлумачення*, *кривоприсяга*), *тривкий* (пор.: *водотривкий*, *вогнетривкий*, *кислототривкий*), *чужий* (пор.: *чужовірець*, *чужорідний*, *чужомовний*, *чужосільський*), *різний* (пор.: *різноманітний*, *різномастий*, *різношерстий*, *різнохарактерний*), *голий* (пор.: *голослівний*, *голомозий*).

Значно вужче заперечення представлене в семантичній структурі українських прислівників. Деякі з них виражають ознаку дії через заперечення якоїсь іншої її особливості, пор.: *вробивку* «не підряд, не разом», *галасвіта* «невідомо куди», *наздогад* «без знання», *наосліп* «не бачачи», «без упевненості», *напризволяще* «без нагляду», *натще* «не ївши». Є також прислівники, які загалом заперечують певний спосіб дії, пор.: *інакше*, *по-іншому*, *по-новому*, *впоперек* (перен.), *наперекір*.

Заперечення можуть виражати й іменники. Передусім це віддієслівні або відприкметникові деривати, які зберігають заперечне значення від своїх твірних основ, пор.: *забуття*, *занепад*, *заборона*, *вагання*, *байдиккування*, *пропуск*, *перешкода*, *брак*, *розчарування*, *відсутність*, *порожнеча*, *тиша*, *таємниця* та ін. Подібно до твірних дієслів і прикметників, ці іменники чітко співвідносяться із заперечним судженням, пор:

*Більшість українців нудять світом... просто через **брак** життєвої сили (В. Кожелянко) ← Більшість українців нудять світом, бо їм **бракує [не вистачає]** життєвої сили; **Відсутність** такого батька й спонукає націю шукати легкої смерті... (В. Кожелянко) ← Нація шукає легкої смерті, бо **не має** такого батька.*

Досить велика група абстрактних іменників за допомогою заперечення вказує на несправжність, невідповідність певного стану речей або інформації про нього, пор.: *брехня, бутафорія, вигадка, ерзац, містифікація, міф, наклеп, омана, міраж, злуда, липа* (перен.). Попри іменникову форму такі лексеми мають оцінний, а отже, атрибутивний характер і дають змогу категоричніше схарактеризувати неправдивість повідомленого, пор.: *Ні, Рінкель там був, але оргії, голі жінки й тому подібна нісенітниця, — це просто **містифікація** бідного товариша Кестенбавма якимсь гумористом (В. Винниченко); *Ідилічне й безболісне нашарування культур є **міфом*** (Ю. Андрухович).*

Окрему нішу займають іменники, що заперечують наявність когось або чогось у певному просторі, пор.: *порожнеча, пуста, пустеля, пустир, порожняк*. Вони вживаються чи то у прямому, чи то і в переносному значеннях, указуючи на відсутність чи то конкретних речей, чи то людських сил, емоцій, можливостей, пор.: *Михайлозмахнув пужалном, і коні побігли веселіше. Стелилася навколо мертва **порожнеча**, і тільки невеликий лісок із правої руки був як дивовижна галера (В. Шевчук); *В потилиці ломить, у шлункові, у грудях, у всій істоті тужна, важка **порожнеча*** (В. Винниченко).*

Специфічною є також підгрупа іменників, які на рівні своїх переносних лексичних значень спеціалізуються на запереченні можливості виходу із ситуації, сприятливого розвитку подій, пор.: *тупик, труба, кришка, фініш, фінал, гаплик, торба, крапка*. У реченні вони виконують формально-синтаксичну функцію предикативного члена речення і реалізують підсилене, емоційно марковане заперечення, пор.: *Гасити пожежу то тут, то там — це **тупик*** (Високий Замок, 21.10.2009); — ***Гаплик** мені — австрієць переміг! — закричав Пена і картинно впавав навznak* (Ю. Андрухович); *Рушниця в нього не така, як у всіх, а з біноклем і приближа. Як наведе на чоловіка, то вже, вважай, **кришка*** (Г. Тютюнник).

Широковживаним у реалізації заперечної семантики є іменник *нуль*. Указуючи на повну відсутність певних ознак, він співвідноситься з поняттями «ніщо», «ніскільки», аж до повного заперечення наявності чи значущості чогось, пор.: *Але у Львові чогось подібного не траплялося? Ні, було радше симпатично, **нуль** агресії* (Ю. Андрухович); *Маленька людина — це **нуль**, це ніщо* (М. Гримич).

Характерно, що заперечення тієї самої ознаки досягають за допомогою лексем різного морфологічного оформлення, пор.: *порожній, порожнеча, порожніти, порожньо; таємний, таємниця, утайти, потайки; заборонити, заборонений, заборона, заборонено; хибний, хибувати, хиба, хибно; тихий, тиша, тихо, тишком-нишком*. Це означає,

що деякі семантичні структури на основі заперечення є особливо потрібними в людському спілкуванні.

Наявність великої кількості лексем із семою заперечення, збереження її в переносних значеннях слів, формування семантики слів різних частин мови на основі заперечення тієї самої ознаки, набуття деякими лексемами статусу морфологічних виразників заперечення, розвиток заперечних значень у лексем, що первісно не мали у своїй семантиці заперечення, внаслідок метонімізації та метафоризації, — усе це свідчить про продуктивність логічної операції заперечення в словесній інтерпретації докільця й розширення можливостей лексичного вираження заперечення в сучасній українській мові.

Третій функціональний різновид лексико-граматичних заперечних засобів становлять модально-заперечні слова, які репрезентують побудоване на запереченні ставлення або волевиявлення мовця. Зокрема, модальні частки *наче, неначе, мовби, немовби, начебто, ніби, нібито* та ін., передаючи невпевненість, актуалізують внутрішні заперечні судження *Я не певний. Це не точно*. Таку саму роль виконують модальні слова *може, можливо, здається, либонь, ймовірно, заледве чи*. Не випадково автори поряд з ними часто подають заперечні речення, що розшифровують заперечувальну функцію модальних компонентів. Напр.: *Дівчина (він **наче** бачив її колись, **може, це... може, Марія... він не знає... знову порожнеча**) постійно рухає губами, вона, **напевно**, щось каже йому, але звідки він **може** про це знати?* (С. Процюк). Російська дослідниця Л.І. Кислякова вважає, що модальні одиниці зі значенням сумнівності є показниками часткового заперечення [5: 12]. На нашу думку, акт заперечення, тобто перекреслення певної пропозиції або є, або немає, він не може бути частковим, однак специфіка аналізованих модальних компонентів полягає в тому, що вони репрезентують не комунікативне, а внутрішньо-рефлексивне заперечення мовця, за допомогою якого він означає свій стан, а не спростовує чиюсь думку.

На запереченні ґрунтується семантична структура вигуків прохібітивного характеру *Цить!, Стоп!, Годі!, Досить!, Баста!, Буде!* У мовленні вони послідовно реалізують спонукання щось не робити, пор.: Т а р а н. ***Досить!** Урвався терпець! Треба, хлопці, переходити в наступ!* (О. Коломієць); *Раз перекипіло серце — і **баста**. Навіщо вдруге ятрити?* (Г. Тютюнник); *З-під її опущених повік повільно витекли дві сльозини, а кінчики губ гірко здригнулись... — Ну, **годі**... Ну, чого ти... Все буде добре, ось побачиш.* (Г. Гордасевич). Комунікативний акт заборони реалізують також дієслова на позначення припинення та відмежування, що у формі імператива набувають ознак інтер'єктива, пор.: — *Ну, ма, ну, **перестань**, — невдоволено перебила її Лідія* (Г. Гордасевич); ***Відстаньте, мені зараз ніколи!*** (Г. Гордасевич).

Отже, заперечення є обов'язковим компонентом семантичної структури багатьох лексичних одиниць різної частиномовної належності. Вони спеціалізуються на реалізації конкретного заперечного змісту в структурі синтаксичних одиниць. На відміну від граматич-

них засобів негачії лексико-граматичні позбавлені універсальності й дискретності, проте уможливають компактніше і водночас функціонально специфічніше вираження заперечного змісту, забезпечують мовлення від перевантаження його граматичними негаторами. Заперечне значення лексем увиразнюється тоді, коли вони потрапляють у позицію реми.

Лексичні ресурси української мови уможливають реалізацію різних функціональних видів заперечення. Одні виконують роль вторинних заперечних предикатів відносно цілих суджень, інші спеціалізуються на внутрішньореченневому запереченні наявності, можливості, схожості, справжності та інших важливих ознак диференціації об'єктів. Модально-заперечні одиниці репрезентують внутрішнє заперечення, за допомогою якого мовець передає свої відчуття або комунікативні настанови. Лексико-граматичне вираження заперечення є продуктивним різноплановим явищем, функціональні можливості якого помітно розширюються.

1. *Апресян Ю. Д.* Лексическая семантика. Синонимические средства языка. — М.: Наука, 1974. — 368 с.
2. *Арутюнова Н. Д.* Язык и мир человека. — М.: Языки русской культуры, 1998. — 895 с.
3. *Баган М.П.* Семантична диференціація та функціональні вияви вторинних заперечних предикатів в українській мові // Мова. Людина. Світ: До 70-річчя професора М.Кочергана: Збірник наукових статей. — К.: Вид.центр КНЛУ, 2006. — С. 324–331.
4. *Дудик П. С.* Слова-речення Так, Ні та їх синоніми // Українська мова і література в школі.— 1972. — № 4. — С. 25–32.
5. *Кислякова Л.И.* Высказывания со скрытым отрицанием в немецком языке: Автореф. дис. ...канд. филол.наук: 10.02.04 / Калининск. гос. ун-т. — Калинин, 1981. — 16 с.
6. *Куц О.П.* Категорії ствердження і заперечення в українській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетровський національний ун-т. — Дніпропетровськ, 2002. — 16 с.
7. *Озаровский О. В.* Способы выражения согласия-несогласия в современном русском языке // Русский язык в национальной школе. — 1974. — № 6. — С. 70–75.
8. *Озерова Н. Г.* Средства выражения отрицания в русском и украинском языках. — К.: Наук. думка, 1978. — 118 с.
9. *Паславская А. И.* Эксплицитное и имплицитное отрицание в немецком языке: Автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.04 / Львовск. гос. ун-т им И. Франко. — Львов, 1990. — 21 с.
10. *Харитонова И. Я.* Вопросы взаимодействия лексики и грамматики. — К.: Вища школа, 1982. — 160 с.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

НТСУМ — Новий тлумачний словник української мови: У 4 тт.— К.: Аконті, 1999.

Myroslava Bahan (Kyiv)

FUNCTIONAL PARAMETERS OF LEXICAL-GRAMMATICAL EXPRESSION OF NEGATION IN MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

In article the features of lexical-grammatical expression of negation in modern Ukrainian language are analysed, its specificity against grammatical negation is established, semantic, morphological and functional versions of lexemes with negative meaning are allocated.

Key words: a lexeme, negation, negative meaning, modal-negative words.